

שנולד בו מום, אם שחטו הרי הוא אסור.

בכור בעל מום שתלש ממנו⁽³⁾ ואחר כך מת, עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים, זו היא דעת תנא קמא.⁽⁴⁾

אמר רבי יהודה:

לא בזה שמת התיר עקביא בן מהללאל, כי אם מת אפילו עקביא אינו מתיר, אלא בשער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואחר כך שחטו, בזה בלבד עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרין, וכפי שאמר רבי יהודה במשנתנו.

אמר רבי יוסי: מודה אבא [אבי] ששמו חלפתא — אף שהוא מן החכמים החולקים על עקביא — בזה ששחטו שהוא מותר —

אבל [באמת]⁽⁵⁾ בייחוד [ובבירור] אמרו חכמים: יניחנו לשער שנשר בחלון, שמא יש

תם, אף על פי שנולד בו מום ושחטו, הרי הוא אסור, ואפילו לדעת המתיר בשער שנשר מבעל מום ושחטו, כי בכור תם גזרינן יותר שמא ישנהו.⁽¹⁵⁾

ומשמע: טעמא דתם, דוקא משום שנתלש השער מן הבכור בעודו תם הוא שאסור —

כ-א הא אם תלש מבכור בעל מום — דומיא דתם שלא התירו מומחה — שרי אף על פי שלא התירו מומחה בשעה שנשר, וקשיא לריש לקיש! ⁽¹⁾

ומשנינן: לאו דוקא "תם" אסור, אלא: תנא, כל היכא דלא התירו מומחה "תם" קרי ליה [עד שלא החזיקו מומחה לבעל מום, קורא לו התנא "תם"].⁽²⁾

לימא דברי ריש לקיש כתנאי היא?

דתנאי: התולש צמר מבכור תם, אף על פי

הסוגיא, ולכאורה משמע משם לביאורו של רבא, דכעקביא היא, ראה שם.

2. ביאר רש"י: ומאי "אף על פי שנולד בו מום", אף על פי שנראה אחר כך לחכם ואמר מום קבוע הוא.

3. כתבו התוספות שלא הזכיר "והניחו בחלון" [כשם שנזכר במשנה], כי רשע הוא ודעתו ליהנות לאלתר, ורק בנשר מאליו קתני והניחו בחלון, שמניחו שם להשתמש לאחר זמן.

4. בפשוטו היינו דעת רבי יוסי שבמשנתנו ובהמשך הברייתא, ולקמן מפרש במאי פליגי.

5. על פי רש"י, והביא דוגמא לזה מעירובין לח א. ורבינו גרשום הביא דוגמא מן התורה "אבל

15. על פי רש"י לעיל ד"ה דברי הכל אסור: בתם עקביא מודה כדאמרינן לקמן, דאי אמרת שרי צמר, אתי לשהוייה שלא יקריבנו, ונוח לו בכך, שבין כך ובין כך יפול בו מום, ומפקע ליה מקדושת מזבח. וכן לדעת רבי יוסי שאפילו רבנן מתירים בשחיטה, מכל מקום בתם אוסרים הם אפילו כששחטו.

ומתבאר, שבלי גזירת חכמים היה מותר — לאחר שנפל בו מום ושחטו — הצמר שנשר מבהמה הקדושה קדושת הגוף. וכן מבואר בהמשך הסוגיא בהדיא, גבי צמר שנשר מעולה תמימה, שהנידון לאוסרו הוא רק משום גזירה. וראה שם בשם החזון איש.

1. כתב רש"י: הא בעל מום שרי, ורבי יוסי היא דאמר בשחטו שרו רבנן, אי נמי עקביא היא. וראה המשך ברייתא זו ופירושה בהמשך

ואתא רבי יוסי למימר: אף על גב דלא התירו מומחה קודם שנשר, כיון ששחטו מתירים חכמים — (6)

אמר דחה רבא:

לא כאשר פירשת את מחלוקת תנא קמא ורבי יוסי, אלא: דכולי עלמא אי התירו מומחה אין, אי לא התירו, לא. ואבאר לך את מחלוקת תנא קמא ורבי יוסי, ושלוש מחלוקת — תנא קמא רבי יהודה ורבי יוסי — יש בדבר:

דתנא קמא סבר: פליגי עקביא וחכמים במת, והוא הדין לשחטו, (7) והאי דקמיפליגי במת, להודיעך כחו דעקביא שהוא מתיר אפילו במת.

ורבי יהודה סבר: במת דברי הכל אסור, כי פליגי עקביא וחכמים בשחטו.

ואתא רבי יוסי למימר: בשחטו דברי הכל מותר, כי פליגי במת.

אמר רב נחמן: הלכה כרבי יהודה המפרש את מחלוקתם בשחטו ולא במת, הואיל ותנן בבבירתא [היינו מסכת עדיות] כוותיה.

תקוה. כלומר, שמא ישחטנו ויהיה מותר השער, שהרי אם שחטו דברי הכל מותר —

ממשיך רבי יוסי ואומר, וכפי שאמר במשנתנו:

ואם מת, עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים.

ומברייתא זו יש ללמוד שנחלקו תנאים — לדעת המתירים אליבא דחכמים בשחטו — אם מותר לדבריהם גם השער שנשר קודם שהראו את הבכור למומחה, שהרי לכאורה קשה:

רבי יוסי שפירש את מחלוקת עקביא וחכמים במת, היינו תנא קמא שאף הוא פירש כן!?

אלא לאו אם צריך התירו מומחה קודם שנשר הוא דאיכא בינייהו דתנא קמא ורבי יוסי לפי שיטת חכמים דעקביא:

דתנא קמא סבר: שחטו, ונשר אחר שהתירו מומחה אין, בזה הוא שמודו חכמים, ואי לא — לא, וכדריש לקיש.

אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו".

6. ביאר רש"י שמחלוקת זו נרמזה בברייתא: שהרי את הרישא של ברייתא זו פירש ריש לקיש לפי שיטתו, דלא דוקא בכור תם, אלא אף בכור שלא התירו מומחה עדיין, אלמא הכי משמע: התולש צמר מבכור תם, דהיינו, בעל מום שלא התירו מומחה אסור לדברי הכל, הא בכור בעל מום — דהיינו, התירו מומחה — שתלש ממנו ואחר כך מת, עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרים. ורבי יוסי סבר, אף על גב דלא התירו

מומחה נמי כשנשר שרו רבנן, ממאי מדקאמר "יש תקוה" דמשמע יש תקוה ויתירנו מומחה וישחטנו מכלל דאכתי לא התירו מומחה. ביאור דבריו, דבהכרח "שמא יש תקוה" אין הכוונה לשחיטה לבדה, כי זה דבר ברור וילך וישחוט, אלא בהכרח הכוונה היא שמא יתירנו חכם שהוא דבר שאינו מוכרח. וראה מה שהשיגו התוספות, ומה שביארו הם.

7. ביאר רש"י: מדלא אשכחן במילתיה דתנא קמא, דנימא שחטו דברי הכל מותר, ורק רבי

דתנן בעדיות ה ו:

הוא [עקביא] היה מתיר שער בכור בעל מום שנשר, והניחו בחלון, ואחר כך שחטו. וחכמים אוסרין. (8)

אמר רב נחמן בר יצחק:

סתם מתניתין [משנתנו] בסיפא נמי דיקא, דהלכה כרבי יהודה, דהא תנן בסיפא:

צמר המדולדל בכבור, את שנראה מן הגיזה מותר שהוא כמו מחובר, ואת שאינו נראה מן הגיזה אסור, כשער שנתלש והניחו בחלון. והרי: מני היא משנתנו המחלקת בין הנראה לאינו נראה?

אילימא רבי יוסי היא. כך אי אפשר לומר, שהרי:

ובמאי [מה נעשה בבהמה], אילימא בשחטו, הרי כיון דאמרת רבי יוסי היא, הרי שבין עקביא בין רבנן, אידי ואידי — בין הנראה ובין שאינו נראה — משרא שרי, ולמה אסרה משנתנו את השער שאינו נראה מן הגיזה.

ואלא בהכרח שאם תמצי לומר דרבי יוסי היא — במת עוסקת הסיפא של המשנה, שבזה אין מוסכם שהוא מותר. ואם כן, הרי מוכרח שאין משנתנו כרבי יוסי, שהרי:

ואי רבנן היא, הרי אידי ואידי — בין הנראה בין שאינו נראה — מיסר אסרי, שהרי אוסרים חכמים את התלוש המונח בחלון.

ואי משנתנו במת ועקביא, הרי איפכא מיבעיא ליה לתנא לומר:

נראה מן הגיזה אסור שהוא כמו מחובר, דמיתה קאסרה ליה וטעון קבורה, (9) ואילו אינו נראה מן הגיזה מותר, דמעיקרא תליש, ועקביא התיר אותו אפילו במת.

ונמצא, שבשום אופן לא נוכל לפרש את הסיפא אליבא דרבי יוסי, אלא פשיטא רבי יהודה היא סתם משנתנו שבסיפא.

ומפרשת הגמרא את הסיפא לפי יהודה:

ובמאי, אילימא במת כך אי אפשר לומר, שהרי: בין לעקביא בין לרבנן אידי ואידי מיסר אסרי.

אלא לאו בשחטו.

ואי עקביא היא משנתנו, כך אי אפשר לומר, שהרי: אידי ואידי משרא שרי, כיון ששחטו.

אלא לאו, רבנן היא משנתנו שאינם מתירים בשחטו, ומכל מקום את שהוא נראה מן הגיזה מתירים חכמים.

יוסי אמר כן בפירושו.

8. ואם תאמר: שמא משנה זו כדעת תנא קמא דפליגי בין בשחטו ובין במת! ? ואפשר, מדאמר ואחר כך שחטו, משמע: אבל מת, לא, ואין לומר דלהודיעך כחן של חכמים שאוסרים אפילו בשחטו, כי אדרבה כחא דהיתירא עדיף

להשמיענו, ואם היה עקביא מתיר אף במת היה לו להשמיענו כן.

9. נתבאר על פי רש"י. וראה עוד ברש"י ורבינו גרשום בתחילת הסוגיא שכתבו כן. אך ראה תוספות בבבא קמא י א שכתבו "שער שור פסולי המוקדשין [המחובר בו] מותר, כדאמינן

גזירא שמא ישהה מלהקריב את העולה כדי שיוכל ליהנות מן השער שנשר לכשיפול בה מום ויפדנה וישחטנה, או לא גזרו וכפי שיתבאר צד זה לקמן.

ותמהינן עלה: וכי בתולש בכוונה נסתפק רבי ינאי?! והרי תולש בכוונה מי איכא מאן דשרי [וכי יש מי שיתיר], והרי לרבנן ודאי אסור הוא, כי הרי רשע הוא?! (11)

אלא הכי מיבעיא ליה לרבי ינאי: צמר שנתלש מאליו מעולה תמימה מחיים, והוממה ונפדית, לרבנן מהו?

ושמע מינה בשחטו פליגי עקביא וחכמים, וחכמים אוסרים, ולכן את שאינו נראה מן הגיזה אסור.

שמע מינה כרבי יהודה דבשחטו פליגי. (10)

בעי רבי ינאי:

התולש צמר מעולה תמימה מחיים, והוממה ונפדית ואחר כך שחטה, ולרבנן שאין מתירים שער בכור שנתלש מבעל מום משום גזירה שמא ישחנו, מהו? האם אף שער שנתלש מעולה תמימה, גזרו חכמים שלא יהנה ממנו אף לאחר פדיון ושחיטה משום

וכתב החזון איש כא י על דברי רש"י: נראה דלאו משום קנסא הוא, דהא בתולש מבעל מום נמי לוקה, ואפילו הכי עקביא מתיר בשחטו, ולרבי יוסי אפילו לרבנן ולא קנסינן, ואף רבנן אליבא דרבי יהודה או במת אליבא דרבי יוסי לא אסרי משום קנסא אלא משום דילמא ישהה, שהרי אף בנשר אסרו, ואם כן, מנא לן לחדש למיסר משום קנסא?!

אלא נראה דגזירה דשמא ישהה שייך טפי בתולש בידים שאם נתיר בתלש ודאי ישהה ויתלוש, והילכך בתם דשקדו חכמים טפי שלא ישהה ואסרו חכמים אף לעקביא, ודאי אף בחטאת ואשם דאין השהיה מצויה בהם, זה שתלש אסור שמא ישהה.

ועל מה שכתב רש"י דלרבנן דוקא הוא פשיטא, כתבו התוספות: משמע דלעקביא אפשר דמותר, אף על פי שהאמת הוא דלעקביא נמי אסור בתם, כדמוכח ברייתא דהתולש צמר מבכור תם [היינו הברייתא המובאת בתחילת העמוד, ומוכח שם שגם עקביא מודה בתם שאינו מותר], מכל מקום פירש כך בקונטרס, שאפילו לא שמיעא ליה ברייתא, דבר פשוט הוא, דלרבנן מיהא תולש אסור. [ולשונם קצת

בכורות פרק ג', ובפשוטו הדברים צריכים תלמוד מן המבואר כאן. וראה עוד בהערות בתחילת הסוגיא.

10. א. כאן אין להקשות שמא משנתנו כתנא קמא דברייתא דפליגי בין בשחטו ובין במת. כיון שדעת תנא קמא לא נזכרה במשנתנו, ולא מסתבר שתהא הסיפא דעה שלישית שלא נזכרה תחילה.

ב. ניש לעיין קצת, למה לי האריכות והרי די היה לומר: במאי? אי במת, הנראה מן הגיזה אמאי שרי, והא מיתה קאסרה ליה. אלא לאו בשחטו, ואי רבי יוסי היא אידי ואידי מישרא שרי, אלא לאו רבי יהודה היא ואליבא דרבנן דאסרי].

11. נתבאר על פי רש"י. ולכאורה הדברים צריכים ביאור: שהרי גם התולש מבעל מום רשע הוא, ומכל מקום לא אסרו חכמים אפילו בתולש אלא משום גזירה דילמא אתי לשהוייה, שהרי מחלוקת עקביא וחכמים היא בין בנשר מאליו ובין בתולש בידים, וכפי שנתבאר בהערה בתחילת הסוגיא!?

ומפרשת הגמרא:

צמר דחטאת ואשם שנתלש והומם ופדאו ושחטו לא תיבעי לך שודאי מותר הוא, ואין לחוש שמא ישהה מלהקריבו בשביל השער, דכיון דלכפרה אתו חטאת ואשם לא משהי להו.

וכן צמר דבכור תם ומעשר תם נמי לא תיבעי לך, דכיון דלאו לכפרה אתו גזרינן דילמא משהו להו מלהקריבו.

כי תיבעי לך, צמר דעולה מאי, האם יש לדמותו לחטאת ואשם, או לבכור ומעשר, וצדדי הספק הם:

ב-כ ב-כ **כיון דעיקר לאו לכפרה אתי, יש לחוש דילמא משהי לה.**

או דילמא: כיון דעולה נמי מכפרה אעשה [כיון שיש בעולה כפרה על מצוות עשה שעבר] לא משהי לה, ומותר השער.⁽¹⁾

תא שמע דלא גזרינן בעולה דילמא משהי לה, ממה ששינו בברייתא המובאת לעיל:

התולש צמר מבכור תם אף על פי שנולד בו מום, שחטו אסור, בכור בעל מום שתלש ממנו ואחר כך מת, עקביא בן מהלאל מתיר, וחכמים אוסרים.

וסבורה הגמרא לפרש: טעמא דתולש בכוונה מבכור תם הוא דאסור אף על גב דשחטו, הא נתלש שרי אפילו מבכור תם, ולא חיישינן דילמא משהי לה, דבקרבן שהוא צריך להקריב לא חיישינן שמא ישהנו,⁽²⁾ וכל שכן עולה תמימה דלא משהי לה, כיון שיש בה גם כפרה.

שנשר מהבכור תיכף כשהומם אף אם לא שחטו עדיין, דהא לרבי יוסי עקביא מתיר אף בנשר מבעל מום ומת ולא בא לכלל היתר, ואין מקום לחלק בין נשר מבעל מום, לבין נשר והומם. [בפשוטו דבריו צריכים ביאור, שהרי בנשר מבעל מום אין איסור כלל מן התורה לשיטת התוספות, ואיך נלמוד מזה להתיר איסור הנאה משער של קרבן תמים, ואפילו להסוברים שאף בפסולי המוקדשין אסורה הגיזה עצמה, כבר צידד המנחת ברוך לומר, דלרבי יוסי המתיר לעקביא אפילו במת, אכן אין איסור מן התורה לכל הראשונים, וכמובא בהערות לעיל].

2. אין מצוי בגמרא, שתאמר הגמרא תחילה דבבכור לא תיבעי לך, וכשבאה הגמרא לפשוט את הספק מוכיחה הגמרא שאף בבכור יש מקום לדון.

סתירה לדברי החזון איש שהועיח דשקדו טפי בתם שלא ישהה מברייתא זו, שהרי לא שמיעא להו ברייתא זו.

1. מתבאר מן הסוגיא, שאף בעולה תמימה שהשער עצמו אסור בהנאה [שלא כפסולי המוקדשין ובכור בעל מום שיש לומר כהתוספות, שמעשה הגיזה אסור, ולא הגיזה עצמה], מכל מקום כיון דהוממה העולה אחר כך [ופדאה, ובבכור אפילו בלי פדיון] ושחטה, הותר גם השער שנשר בהיותם תמימים וקדשי מזבח, וכל מה שיש לדון בזה הוא משום גזירה דרבנן שמא ישהנו.

וביאר החזון איש [בכורות כא י']: מן הדין אפילו נשר מבכור תם, והומם ושחטו מותר, דכיון דהומם וחשיב כנפדה גם הצמר שנשר בכלל היתר.

והוסיף עוד: ומשמע דמן התורה מותר הצמר